

5. Бадмаев В.Ц. Методика преподавания психологии. – М., 2001.
6. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. – К., 2003.
7. Корсак К, Зінченко Т. Традиційні уроки та лекції: сучасний стан і перспективи // Вища освіта України. – 2002. - № 3. - С.75-80.
8. Головка Л. Активізація студента під час лекційних занять. /Л.Головка // Освіта і управління. – 2004 – Т.5. -№1. – с.5.
9. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі. Навч. Посіб. – :Центр учбової літератури, 2007. – с. 57-75.

Було проведено аналіз різних сучасних інноваційних методик викладання лекцій у вищих навчальних закладах. Відмінною особливістю лекції як форми спілкування є її монологічність. За зовнішніми ознаками, які відображені в багатьох працях, присвячених методам навчання, наголошується, що основною дійовою особою на лекції є викладач-лектор. Разом з тим залишається мало дослідженою методика організації і проведення лекцій шляхом більш сучасних форм викладання. Саме інноваційні технології при підготовці лектора до лекції дозволять йому підвищити свою майстерність і провести лекційне заняття на найвищому навчально-методичному рівні.

Ключові слова: лекція, викладач, студент, інформація, інноваційні технології.

Был проведен анализ различных современных инновационных методик преподавания лекций в высших учебных заведениях. Отличительной особенностью лекции как формы общения является ее монологичность. По внешним признакам, которые отражены во многих работах, посвященных методам обучения, отмечается, что основным действующим лицом на лекции является преподаватель-лектор. Вместе с тем остается мало исследованной методика организации и проведения лекций путем более современных форм преподавания. Именно инновационные технологии при подготовке лектора к лекции позволяют ему повысить свое мастерство и провести лекционное занятие на высоком учебно-методическом уровне.

Ключевые слова: лекция, преподаватель, студент, информация, инновационные технологии.

Analyzes of various modern innovative teaching methods of lectures giving was conducted. A distinctive feature lectures as a form of communication is monologic. For external signs, which are reflected in many works are devoted to teaching methods, the main protagonist in the lecture is teacher-lecturer. However, the methods of organization and conducting lectures by more modern forms of teaching remains less explored. Only innovative technologies in preparation lecturer for the lecture will enable to increase his skills and conduct lectures on the highest scientific and methodological level.

Key words: lecture, teacher, student information, innovative technologies.

УДК 378.147.091.33-027.22:502/504-047.22

Н.В. Баюрко
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ДО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Постановка проблеми. У зв'язку з високими темпами науково-технічного прогресу, значним антропогенним навантаженням на довкілля, змінами природного середовища внаслідок ігнорування фундаментальних законів природи, до випускників біологічних спеціальностей університетів висуваються підвищені вимоги.

У Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки вказується, що зміст і організація сучасної освіти недостатньо орієнтовані на формування у молоді життєво важливих компетентностей, активної їх соціалізації. В умовах модернізації освіти і загрози екологічної кризи особливо актуальним є набуття молоддю екологічної компетентності, яка є складовою життєвої компетентності.

Однак, аналіз психолого-педагогічної літератури та системи практичної діяльності вчителя біології засвідчує його недостатню підготовку до екологічної освіти та виховання підростаючого покоління. Як стверджує Є. Флешар, «найсуттєвішим недоліком в реалізації екологічної освіти учнів є їх орієнтація на засвоєння знань без підкріплення практичним досвідом та навичками природоохоронної роботи» [5, с. 26].

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена загостренням екологічної ситуації в планетарних масштабах і в Україні, зокрема, а також необхідністю актуалізації процесів прийняття майбутніми учителями біології природобезпечних рішень і відповідальності за наслідки діяльності в довкіллі. Необхідність дослідження зумовлена суперечністю між значними потенційними можливостями дисциплін підготовки майбутніх вчителів біології у педагогічних вищих навчальних закладах у формуванні їхньої готовності до розвитку екологічної компетентності учнів й недостатньою теоретичною і методичною розробкою порушеної проблеми.

Аналіз попередніх досліджень. Проблемі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до екологічної освіти учнів присвячено науково-педагогічні дослідження таких вчених, як: Ю. Бойчук, О. Бондаренко, О. Іванців, В. Іщенко, Т. Міщенко, В. Оніпко, М. Рогозіної, І. Сірик, С. Стрижак, В. Танська, О. Тімець, М. Хроленко, О. Чернікова та ін.

Основні підходи до змісту, сутності та структури екологічної компетентності учнів, визначення принципів, за якими відбувається формування цієї якості, визначено у працях О. Колонькової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, С. Шмалей та ін.

Важливість навчально-польової практики у процесі професійної екологічної підготовки студентів, майбутніх учителів біології, обґрунтовано у дослідженнях Л. Титаренко, О. Тімець, Є. Флешар, Л. Шаповал, Ю. Шапран та ін. Зокрема, розроблено підходи формування у студентів усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем у процесі безпосередньої взаємодії з природою під час комплексних польових практик (Л. Титаренко); охарактеризовано стан проблеми у теорії та практиці вищих навчальних закладів освіти, теоретичні основи й особливості організації процесу підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до краєзнавчо-туристської роботи з учнями (О. Тімець); досліджені особливості орнітологічних і фенологічних спостережень на місцевості як засобу посилення екологічної підготовки вчителя біології та учнів загальноосвітньої школи (Є. Флешар); удосконалено педагогічну технологію формування екологічної свідомості студентів природничих факультетів засобами навчально-виробничої практики (Н. Мирончук, Ю. Саунова). Ряд науковців розробляли проблему підготовки майбутніх учителів до природоохоронної роботи (Е. Кучина, Г. Філатова, О. Чернікова, В. Шарко та ін.).

Метою статті є розкриття організаційно-процесуальних можливостей практичної підготовки майбутніх учителів біології у формуванні їхньої готовності до розвитку екологічної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існують різні підходи щодо визначення поняття екологічної компетентності. Так, на думку Л. Титаренко, екологічну компетентність варто розглядати, як «здатність застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей і непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем і відповідальності за екологічні наслідки власної професійної і побутової діяльності» [3, с. 9]. С. Шмалей розглядає екологічну компетентність як інтегральний розвиток особистості, що об'єднує нормативний, когнітивний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти та забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні екологічні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування. Визначено, що «екологічна освіта в умовах загальноосвітньої школи має свій зміст, до якого входить екологія навколишнього середовища, екологія людини, екологія адаптацій, екологія ноосфери, що дозволяє засобами природничо-наукових дисциплін розв'язати проблему забезпечення інтенсивного формування екологічної інформованості, обізнаності, аналізу, емоційно-позитивного ставлення як складових екологічної компетентності» [7, с. 8].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що екологічну компетентність пов'язують із набуттям учнями: а) системи знань про навколишнє середовище (соціальне і природне у їх взаємозв'язку і взаємозалежності), б) практичного досвіду використання знань для вирішення екологічних проблем на локальному й регіональному рівнях; в) прогнозуванням

відповідної поведінки й діяльності у професійній сфері й побуті; г) потребою спілкування з природою та бажанні брати особисту участь в її відновленні та збереженні [1, с. 18].

Ключовою фігурою у формуванні екологічної компетентності учнів є учитель. Тому фахова підготовка студентів, зокрема, майбутніх учителів біології, їх екологічна освіта, культура, готовність до природоохоронної та еколого-натуралістичної роботи з учнями, громадянська позиція і, зрештою, екологічна компетентність є важливою складовою професійної підготовки вчителів.

Розглянемо можливості різних видів практик (комплексної з біологічних дисциплін; педагогічної практики в середніх закладах освіти (виробничої); технологічної) у формуванні готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів.

Навчальна практика, як форма професійного навчання у вищому педагогічному закладі освіти проводиться в умовах, максимально наближених до професійної діяльності: діяльність студентів у період практики є аналогом професійної діяльності вчителя, організовується в реальних умовах закладів освіти і виховання. У процесі практики є можливість певною мірою осмислити біологічні явища і факти, закономірності й принципи навчання і виховання, оволодіти професійними вміннями, досвідом практичної діяльності.

У дослідженні Л. Титаренко навчально-польові практики розглядаються як форма навчального процесу університету, де є можливість набуття студентами безпосереднього досвіду взаємодії з природою, спосіб дослідити і відчувати особисту причетність до екологічних проблем [3]. Ю. Шапран польову практику студентів біологічних спеціальностей вважає важливою складовою їхньої професійної підготовки. На думку вченого, професійна компетентність вчителя біології – це «складне інтегральне інтелектуальне, професійне й особистісне утворення, яке формується у процесі його підготовки у вищій школі, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до цієї діяльності, особистісних, професійних та індивідуальних якостей, сприйняття її цілей, особливостей та змісту» [6, с. 360].

Відповідно до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, метою практики є оволодіння студентами сучасними методами і формами організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, формування у них, на базі одержаних в університеті знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних умовах, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх в практичній діяльності.

На кафедрі біології природничо-географічного факультету ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, згідно сучасних підходів формування професійних компетентностей майбутніх вчителів, передбачено планування навчальних практик, як єдиного навчального комплексу. Виходячи з цього, була створена наскрізна програма практики студентів, яка передбачає безперервність та послідовність її проведення для одержання достатнього для професійної діяльності обсягу знань і вмінь у відповідності з кваліфікаційною характеристикою фахівця певного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Навчальний план підготовки спеціаліста галузі знань 0401 «Природничі науки» спеціальності 7.04010201 Біологія* передбачає такі види практик: комплексна з біологічних дисциплін; педагогічна практика в середніх закладах освіти (виробнича); технологічна.

Комплексна практика з біологічних дисциплін є невід'ємною складовою підготовки фахівців за спеціальністю «біологія», спеціалізацією «хімія» і слугує, крім закріплення теоретичних знань з дисципліни, виробленню практичних умінь та навичок, посиленню уваги до питань охорони навколишнього природного середовища, формуванню соціоекологічної свідомості. Метою навчальної практики є також ознайомлення студентів з сучасними методами екологічних досліджень, які можуть бути використані майбутнім учителем у шкільній практиці.

У змісті програми розглядаються питання загальної і соціальної екології. Практика проводиться в місті Вінниці та на її околицях. Для вивчення природних об'єктів в різних

ландшафтах та екосистемах передбачаються проведення екскурсій, виконання лабораторних досліджень, індивідуальних завдань. Студенти на практиці вчать визначати: абіотичні фактори середовища; екологічні параметри води системи водопостачання і водойм міста Вінниці; вміст гумусу в ґрунті; ступінь завантаженості ділянки вулиці різними видами автомобільного транспорту і забрудненості атмосферного повітря відпрацьованими газами за концентрацією СО та ін.

Уважаємо, комплексна практика з біологічних дисциплін сприяє формуванню готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів, оскільки сприяє розвитку когнітивного компонента досліджуваної якості.

У формуванні педагогічної техніки та майстерності виняткова роль належить педагогічній практиці. Виробнича педагогічна практика в середніх закладах освіти проводиться переважно в 10-11 класах загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв м. Вінниці і Вінницької області на підставі угоди (укладається щорічно) з Департаментом освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації. Метою практики є формування професійно-педагогічних умінь вчителя – предметника та класного керівника, психологічна та методична підготовка студентів до професії вчителя. Основними завданнями педагогічної практики в середніх навчальних закладах освіти є:

- поглиблення теоретичних знань з фахових дисциплін;
- формування вмінь і навичок, що сприяють розвитку професійних якостей учителя, потреби в педагогічній самоосвіті;
- аналіз та узагальнення педагогічного досвіду вчителів школи;
- застосовування сучасних інноваційних засобів навчання для проведення уроків та позакласної роботи з учнями тощо.

Як свідчить багаторічна практика, педагогічна практика в середніх закладах освіти досить позитивно впливає на формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів, оскільки сприяє розвитку не лише знань, а й відповідних умінь і навичок.

Технологічна практика є невід’ємною частиною навчально-виховного процесу та однією з форм його зв’язку з виробництвом. Вона значно посилює навчально-виховний потенціал у підготовці вчителя до здійснення політехнічного навчання, трудового виховання та профорієнтації школярів в процесі вивчення біології. Метою практики є розширення наукового світогляду, закріплення знань, отриманих під час лекційних та лабораторних занять, наочне вивчення технологічних схем повного циклу виробництва та окремих його стадій, отримання правильних уявлень про устаткування апаратів і машин у ході виробничого процесу. За час проходження практики у студентів формуються вміння орієнтуватися у виробничому процесі і навички в організації та проведенні виробничих екскурсій з учнями школи.

Практика проводиться на підприємствах і в установах міста Вінниці, де використовуються у виробництві біологічні процеси і об’єкти. До них належать: Вінницький олієжиркомбінат, підприємство «АГРАНАФРУТ», підприємство «ПАНДА», Вінницька обласна санітарно-епідеміологічна станція, Вінницький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр УМВС України, Вінницький хлібозавод, Вінницький водоканал і його очисні споруди, підприємство «ABIC», Вінницький м’ясокомбінат. Майбутнім педагогам надається унікальна можливість мотивованого та самостійного вибору тематики досліджень, що безсумнівно підвищує якість виконання робіт.

Таким чином, головна мета різних видів практики – формування у студентів системи необхідних педагогічних умінь й навичок, фахових здібностей, особистісно-індивідуального стилю поведінки та діяльності, необхідних для майбутньої професії в оптимально наближених до роботи за фахом умовах; вдосконалення і втілення на практиці знань і вмінь, набутих у курсах педагогіки, психології, методики викладання біології. При цьому студенти практично знайомляться з усіма напрямками навчально-виховного процесу, його специфічною своєрідністю в різних вікових групах учнів і типах освітніх закладів, набувають досвід самоорганізації

педагогічної діяльності, що позитивно впливає на формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів.

Висновки. Отже, комплексна практика з біологічних дисциплін; педагогічна практика в середніх закладах освіти (виробнича); технологічна практика є важливою й невід'ємною складовою у процесі підготовки майбутніх учителів біології й сприяє формуванню готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів.

Література:

1. Лук'янова Л. Б. Екологічна компетентність майбутніх фахівців: навч.- метод. посібник / Л. Б. Лук'янова, О. В. Гуренкова. – Київ-Ніжин: ПП Лисенко, 2008. – 243 с.
2. Мельниченко Р.К. Екологічна компетентність вчителя як передумова здійснення неперервної екологічної освіти і виховання [Текст] / Р. К. Мельниченко, В.В. Танська // Наукові записки КДПУ. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти / ред. кол.: С. П. Величко [та ін.]. – Кіровоград: КДПУ, 2013. Вип. 4, ч. 2. – С. 271-275.
3. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету [Текст]: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Л. М. Титаренко; АПН України, Ін-т пробл. виховання. – К., 2007. – 20 с.
4. Тімець О. В. Підготовка майбутніх учителів географії і біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. В. Тімець; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., – 2001. – 20 с.
5. Флешар Е. Дидактичні основи підготовки студентів – майбутніх вчителів біології до реалізації екологічної освіти: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Е. Флешар ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., – 1999. – 41 с.
6. Шапран Ю. Формування професійної компетентності майбутніх учителів біології у процесі проведення навчально-польової практики / Ю.П. Шапран // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: зб. наук.праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 26. – С. 359 – 363.
7. Шмалей С.В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу [Текст] : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / С.В. Шмалей; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., – 2005. – 44 с.

У статті здійснено аналіз комплексної практики з біологічних дисциплін; педагогічної практики в середніх закладах освіти (виробничої); технологічної практики. З'ясовано мету, завдання, особливості кожного з видів практики. Простежено потенційні можливості вказаних видів практик у формуванні готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів. Показано, що навчально-польові практики формують у студентів нові знання та здібності для проведення досліджень. Вони надають можливість проводити регіональні дослідження, натуралістичні роботи екологічної та природної орієнтації.

Ключові слова: екологічна компетентність, комплексна практика з біологічних дисциплін, педагогічна практика, технологічна практика, готовність до формування екологічної компетентності.

В статье проведен анализ комплексной практики из биологических дисциплин; педагогической практики в средних учебных заведениях (производственной); технологической практики. Выяснено цели, задачи, особенности каждого из видов практики. Прослежены потенциальные возможности указанных видов практик в формировании готовности будущих учителей биологии к развитию экологической компетентности учащихся. Показано, что учебно-полевые практики формируют у студентов новые знания и способности для проведения исследований. Они представляют возможность проводить региональные исследования, натуралистические работы экологической и природной ориентации.

Ключевые слова: экологическая компетентность, комплексная практика по биологическим дисциплинам, педагогическая практика, технологическая практика, готовность к формированию экологической компетентности.

The article analyzes the complex practice of biological sciences; teaching practice in secondary schools (production); technological practice. Found out the purpose, objectives, characteristics of each type of practice. It traces the potential of these types of practices in the formation of future biology teacher for the ecological competence of students. It is shown that учебно-полевые experts enrich students new knowledge, for their abilities to carry out research, of regional studies, naturalistic jobs of ecological and nature protection orientation.

Key words: ecological expertise, integrated practice of biological disciplines, pedagogical practices, technological practice, readiness for the formation of ecological competence.